

Vplyv štruktúry krajiny na diverzitu poľovnej zveri

E. Kalivodová, E. Klansek, A. Kürthy, V. Šimonovič, I. Vavra: Influence of Landscape Structure on Game Diversity. Život. Prostr., Vol. 33, No. 2, 88–89, 1999.

The three years Slovak-Austrian research of hare and roe deer on both sides of the Morava river showed a direct dependence of the number of the species (mainly of hare) on environmental diversity. The evaluation of individual density of the mentioned species was the basis for common research. Also the methodology – aimed at quantitative research in spring and autumn months – was conformed to this. The obtained results showed differences in species appearance in the fields of private farmers in Austria and in those ones collectively cultivated in Slovakia. They also emphasised the need to change the structure of agricultural landscape. It is the first condition of coming back of different animal species to the almost sterile ecosystems that are typical for the period of collective farming in Slovakia.

V rámci krajinoekologických výskumov sa doteraz u nás nevenovala veľká pozornosť stavovcom osídľujúcim poľnohospodársku krajinu. V posledných rokoch však výskum kultúrnej krajiny na Slovensku nadobudol veľký význam, najmä po čiastočnej reprivatizácii a rozpade veľkých poľnohospodárskych podnikov. S tým súvisiace zmeny v poľnohospodárskej výrobe sa prejavili aj v štruktúre krajiny. Uniformné veľkoblukové polia vyznačujúce sa prázdnotou a sterilnosťou živočíšneho sveta, charakterizujúce obdobie kolektívneho hospodárenia, sa miestami rozdelili na menšie hony. Na mnohých lokalitách sa začalo opäť s lúčnym hospodárstvom, t. j. premenou ornej pôdy na trvalé trávne porasty. Vzhľadom na požiadavky spoločnosti na výrobu potravín však nemožno očakávať masový návrat k súkromnému hospodáreniu. Poľnohospodárstvo dnes už nesmeruje k systému úzkych pásov súkromných políčk oddelených medzami s bohatou drevinovou aj bylinnou vegetáciou, ktoré boli do kolektivizácie v päťdesiatych rokoch pre Slovensko typické. Preto nie je možné ani vytvoriť primerané podmienky na život viacerých druhov vtákov a cicavcov, ktoré predtým na poliach žili a po likvidácii medzí, ako ich dôležitého biotopu, z poľnohospodárskej krajiny takmer celkom vymizli. Okrem likvidácie biotopov diverzitu živočíchov nepriaznivo ovplyvnili aj výrobné techniky a chemizácia poľnohospodárstva, čo sa v značnej miere prejavilo aj na redukcii kvantity drobnej lovej zveri, najmä zajacov, bažantov a jarabíc. Počet jarabíc (*Perdix*

perdix) poklesol natolko, že v súčasnosti patria k ohrozeným druhom vtákov Slovenska.

Pokles počtov drobnej lovej zveri za posledných 20 rokov badať aj v iných stredoeurópskych štátoch, v regiónoch s intenzívnym veľkoplšným poľnohospodárstvom a pestovaním monokultúr. K zníženiu stavu niektorých druhov zveri prispela aj urbanizácia prostredia, a najmä výstavba cestných komunikácií, v dôsledku čoho boli niektoré poľnohospodársky obrábané plochy rozčlenené na drobné plôšky, neatraktívne pre zver. So zmenou sociálnej štruktúry pôvodných spoločenstiev a populácií živočíchov, ako aj znížením potravinovej ponuky, zvýšilo sa nebezpečenstvo infekčných ochorení, v dôsledku čoho sa v posledných rokoch zvýšila mortalita niektorých druhov.

Zmena štruktúry poľnohospodárskej krajiny je preto prvým predpokladom návratu rôznych druhov živočíchov. Na rozdiely v diverzite drobnej lovej zveri v závislosti od diverzity prostredia poukazujú aj výsledky trojročných výskumov zajacov a srnčej zveri na oboch stranách rieky Morava (Klansek a kol., 1998). Podkladom spoločných rakúsko-slovenských výskumov bolo hodnotenie individuálnej hustoty, ktorá najpreukaznejšie vypovedá o stave populácie. Hodnoteniu hustoty bola prispôbená aj metodika výskumu, ktorá sa zameriavala na kvantitatívne výskumy v jarňoch a jesenných mesiacoch. Keďže u zajacov prichádzajú prvé mláďatá na svet už koncom zimy, jarňý výskum stavu má význam v tom, že výsledky veľmi dobre odrážajú

pôsobenie všetkých vplyvov, ako napr. pokryvnosti, porasty, nepriateľov, poľovačiek a iných faktorov, na ich početnosť. Ukazuje a zobrazuje aj aktuálnu životnú kapacitu od konca rozmnožovacieho obdobia predchádzajúceho roka. Výskum jesenného stavu zasa hodnotí ročný prírastok a umožňuje stanovenie ochranej poľovačky, t. j. počet kusov určených na odstrel.

Trojročné kvantitatívne výskumy zajacov na oboch stranách rieky Morava poukázali na rozdiely v osídlení druhu na poliach súkromných hospodárov v Rakúsku a na kolektívne obrábaných poliach u nás (tab. 1).

Tab. 1. Kvantita zajacov na 100 ha

Rok	Slovensko		Rakúsko	
	jar	jeseň	jar	jeseň
1994	–	50	62	102
1995	26	33	65	68
1996	25	25	46	59

Takmer dvojnásobne vyššie počty zajacov na rakúskom území sú vďaka diverzite poľnohospodárskej krajiny, t. j. súboru maloplošných polí, čo im spolu s pestrosťou plodín pestovaných v rámci alternatívneho poľnohospodárstva poskytuje vhodné životné aj potravinové podmienky. Najvýznamnejším prvkom krajiny na rakúskom území sú medze, zarastené sukcesnou vegetáciou a pásy úhorov na okrajoch polí. Ponechanie pásov neobrobených polí je výsledkom osvetovej práce medzi súkromne hospodáriacimi roľníkmi, ktorú organizovali pracovníci Ústavu pre výskum lovej zveri pri Veterinárnej Univerzite vo Viedni (Forschungsinstitut für Wildtierkunde und Ökologie der VU Wien), v rámci projektu zameraného na osídľovanie poľnohospodárskej krajiny živočíchmi (Onderscheka a kol., 1993). Akciu podporilo aj ministerstvo poľnohospodárstva, ktoré roľníkom dotovalo ujmu na zisku v dôsledku menšej obrobenej plochy. Novovzniknutý biotop postupne osídľovali rôzne druhy vtákov i drobných cicavcov. Výsledky niekoľkoročných výskumov umožnili rakúskym odborníkom stanoviť aj dovtedy neexistujúce plány odstrelu pre niektoré rakúske poľovné revíry popri rieke Morave.

Kvantitatívny výskum srnčej zveri nevykazoval, na rozdiel od zajacov, markantné rozdiely medzi oboma územiami (tab. 2).

Je to v dôsledku situovania výskumných plôch na oboch stranách Moravy v blízkosti lužných lesov, odkiaľ zver vychádza na polia za potravou. Na slovenskej strane územia je okrem toho bohatšia potravinová ponuka na lúkach v riečnej nive.

Tab. 2. Kvantita srnčej zveri na 100 ha

Rok	Slovensko		Rakúsko	
	jar	jeseň	jar	jeseň
1994	–	10	17	10
1995	9	9	7	7
1996	11	8	6	5

Výsledky nášho a rakúskeho výskumu svedčia o potrebe konkrétne cielených výskumov smerujúcich k manažmentu ozdravenia poľnohospodárskej krajiny, aby sa zachovali všetky podmienky života živočíchov. Len tak možno očakávať návrat druhov, ktoré z polí zmizli v dôsledku prechodu na veľkoplošnú poľnohospodársku veľkovýrobu.

Literatúra

- Klansek, E., Kalivodová, E., Šimonovič, V., Kürthy, A., 1998: Landscape-Ecological Evaluation of the Flood Plain of the River March (Morava) with Regard to Hare (*Lepus europaeus* Pallas) and Roe Deer (*Capreolus capreolus* L.). *Ekológia* (Bratislava), 17, 2, p. 201–207.
- Onderscheka, K., Klansek, E., Steineck, T., Vavra, I., Vodnansky, M., 1993: Leitfaden für die Niederwildhege. Zentralstelle Österr. Landesjagdverbände, Kärtner Druckerei, Klagenfurt, 56 pp.

RNDr. Eva Kalivodová, CSc. (1939), vedecká pracovníčka Ústavu krajinnej ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava.
E-mail: ciconia@uke.savba.sk

Mag. Erich Klansek (1954), vedecký pracovník Forschungsinstitut für Wildtierkunde und Ökologie der VU Wien, Savoyenstrasse 1, 1160 Wien, Rakúsko.
E-mail: erich.klansek@vu-wien.ac.at

Mgr. Alexander Kürthy (1966), odborný pracovník CHKO Záhorie, Vajanského 17, 901 01 Malacky.
E-mail: kürthy@sazp.sk

Ing. Vojtech Šimonovič, CSc. (1941), odborný pracovník Ústavu krajinnej ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava.

Dr. Ilse Vavra, vedecká pracovníčka Beratungsbüro für Wildtiere und Ökologie, Biotophege und Wildmanagement, Bahn Gasse 8, 2422 Bama, Rakúsko